

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k uzneseniu Ústavného súdu Slovenskej republiky vo veci sp. zn. III. ÚS 260/2020

1. Podľa § 67 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 413/2019 Z. z. pripájam svoje odlišné stanovisko k uzneseniu Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sp. zn. III. ÚS 260/2020 zo 7. júla 2020.

2. Napadnuté rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) o odmietnutí dovolania zapadá do konceptu kritiky nadmerného uprednostňovania procesného práva pred hmotným právom v rozhodovacej činnosti najvyššieho súdu (porov. I. ÚS 336/2019). Negatívnym dôsledkom tohto prístupu v rozhodovacej činnosti je pretrvávajúca právna neistota z dôvodu absencie právneho názoru smerom k hmotnoprávnemu posúdeniu. Sprievodným znakom uprednostňovania procesu totiž nie zriedkavo býva, že sa jednak dotknuté subjekty nedozvedia žiadny právny názor o tom, kto a aké (individuálne) hmotné právo má alebo nemá (pôsobenie *inter partes*). Súčasne široká verejnosť zostáva na účely zjednocovania judikatúry ochudobnená o názor najvyššieho súdu na posúdenie práva v obdobných prípadoch (pôsobenie *pro futuro erga omnes*).

3. Sťažovatelia považujú napadnuté uznesenie za „svojvoľné, právne neudržateľné a prijaté v zrejmom omyle konajúcich súdov“, v ktorom vidia popretie zmyslu a podstaty práva na spravodlivý proces.

V skratke k naratívu

4. Sťažovatelia ako vlastníci pozemku si neželali umiestnenie potrubia na ich pozemku, cez ktoré žalovaný odvádza vodu zo svojho pozemku. Na ochranu vlastníckeho práva z toho dôvodu podali žalobu o vypratanie potrubia. K záveru, či má

alebo nemá žalovaný právo na využívanie pozemku sťažovateľov na uvedený účel (právo k cudzej veci), sa však ani okresný súd ani krajský súd nedopracovali, pretože spor skončil výlučne takým procesným záverom, že „žalobcovia neunesli dôkazné bremeno spočívajúce v preukázaní, že rúru na ich pozemok **umiestnil** skutočne žalovaný, preto súd prvej inštancie žalobu správne zamietol“ (bod 12 rozsudku odvolacieho súdu sp. zn. 11 Co 248/2017 z 13. februára 2018).

5. Sťažovatelia v dovolaní podľa § 421 ods. 1 písm. a) Civilného sporového poriadku [zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj „CSP“)] označili za nesprávny právny názor krajského súdu o relevantnosti skutočnosti, kto „umiestnil“ potrubie. Pre zmenu za správny označili právny názor, podľa ktorého je právne významná otázka vlastníctva veci, ktorou sa zasahuje do ich vlastníctva, a na podporu ich argumentácie označili rozhodnutie najvyššieho súdu sp. zn. 8 Cdo 186/2018 zo 17. júna 2019 s citáciou: „*V prípade užívania cudzieho pozemku bez právneho titulu umiestnením stavby na ňom je pasívne vecne legitimovaný skutočný vlastník stavby na cudzom pozemku, kedy k jeho obohateniu dochádza už zo samotného titulu vlastníckeho práva, ktoré zakladá jeho oprávnenie užívať stavbu.*“

6. Najvyšší súd v napadnutom uznesení skonštatoval, že sťažovatelia nevymedzili správne spornú právnu otázku (nevymedzili dovolací dôvod), a dovolanie zamietol, pričom uviedol: „*V dovolaní, ktorého prípustnosť sa vyvodzuje z § 421 ods. 1 písm. a/ CSP, by mal dovolateľ: a/ konkretizovať právnu otázku riešenú odvolacím súdom a uviesť, ako ju riešil odvolací súd, b/ vysvetliť, v čom sa riešenie právnej otázky odvolacím súdom odklonilo od ustálenej rozhodovacej praxe odvolacieho súdu, c/ uviesť, ako mala byť táto otázka správne riešená.*“

7. V ďalšej časti odôvodnenia najvyšší súd uvádza, že sťažovatelia namietajú skutkové otázky, a opätovne sa vracia k nevymedzeniu dovolacieho dôvodu: „*Keďže dovolatelia namietajú nesprávnosť skutkových zistení a vyhodnotenia dôkazov, nenamietajú riešenie právnej otázky, nevymedzili právnu otázku a nekonkretizovali*

podstatu odklonu od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu, neuviedli relevantné rozhodnutia dovolacieho súdu, od ktorých by sa odvolací súd pri rozhodovaní v danej veci odklonil, nemohol najvyšší súd pristúpiť ani k posudzovaniu všetkých procesnoprávných a hmotnoprávných otázok, ktoré pred ním riešili súd prvej inštancie a odvolací súd; dovolací súd dovolanie podľa § 447 písm. f/ CSP odmietol, nakoľko dovolatelia nevymedzili dovolacie dôvody spôsobom uvedeným v § 431 až § 435 CSP.“

K odôvodneniu rozhodnutia najvyššieho súdu

8. Najvyšší súd uvádza, že dovolatelia namietajú skutkové zistenia a nenamietajú právnu otázku. Z dovolania ale vyplýva úplný opak. Sťažovatelia namietajú právne posúdenie veci (právny názor krajského súdu o pasívnej legitimácii závislej nie od vlastníka, ale od „osadzovateľa“ sporného potrubia). Podľa obsahu dovolania, ktorý má byť pre jeho ďalšie posúdenie kľúčový, skutkové zistenia nie sú uvedené ako dovolací dôvod. Práve naopak, skutkové zistenia, ktoré sťažovatelia považujú za relevantné, označujú za nesporné (vlastníctvo a používanie potrubia zo strany žalovaného).

9. Najvyšší súd uvádza, že dovolatelia nevymedzili právnu otázku. Z dovolania ale vyplýva, že doslova kruciálnou dovolacou právnou otázkou, ktorú nastolili dovolatelia, je otázka pasívnej vecnej legitimácie, a teda otázka odvíjajúca sa od hmotného práva (porov. uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 5 Cdo 135/2010 z 21. júla 2011) a podľa sťažovateľov od vlastníckeho a užívacieho práva žalovaného k spornému potrubiu, ktorým odvádza vodu zo svojho pozemku. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že za ústavnekonformný nie je možné považovať postup súdu spočívajúci v presnej formulácii otázky, ktorá bude mať na konci vety otáznik. Pod formuláciou, resp. vymedzením právnej otázky je skôr potrebné rozumieť poukaz na právny problém, ktorý je sporný a je potrebné ho zjednotiť rozhodnutím dovolacieho súdu.

10. Najvyšší súd v napadnutom uznesení ďalej uvádza, že dovolatelia ***„neuviedli relevantné rozhodnutia dovolacieho súdu, od ktorých by sa odvolací súd pri rozhodovaní v danej veci odklonil...“***. Dovolatelia uviedli rozhodnutie najvyššieho súdu (sp. zn. 8 Cdo 186/2018 zo 17. júna 2019), s ktorým sa odvolací súd podľa nich dostal do rozporu. Identifikovali teda nesprávny právny názor (inštalatér spornej veci ako pasívne legitimovaná osoba) a pre zmenu uviedli podľa nich správny právny názor (pasívne legitimovaným rušiteľom je vlastník a užívateľ spornej veci). Ak dovolatelia poukázali na rozpor právneho názoru odvolacieho súdu s ustálenou rozhodovacou praxou najvyššieho súdu a označili aj konkrétne rozhodnutie najvyššieho súdu, má to byť najvyšší súd, ktorý dovolaním vymedzený rozpor potvrdí a v závislosti od toho zaujme vecný postoj. Dôvodom je legitímna požiadavka vychádzajúca z premisy, že najvyšší súd pozná vlastnú judikatúru a ustálenú vlastnú rozhodovaciu prax. Ak dovolací súd nezdieľa dovolateľmi notifikované rozhodnutie ako súčasť ustálenej rozhodovacej praxe najvyššieho súdu, niet povolanejšieho útvaru ako sám dovolací súd, aby sa k tomu vyjadril. Uvedené súčasne nebráni tomu, aby najvyšší súd aktivoval právny princíp *iura novit curia* a aplikoval inú (ustálenú/správnu) rozhodovaciu prax, ktorá sa má aplikovať. Vyznieva vcelku paradoxne, že na bedrách dovolateľa je vcelku rigorózna poučovacia povinnosť o rozhodovacej činnosti adresovaná subjektu, ktorý predmetnú rozhodovaciu činnosť kreuje.

11. Najvyšší súd napadnuté uznesenie odôvodňuje aj tým, že dovolanie **nemôže byť ďalším odvolaním**. S týmto záverom sa síce treba stotožniť a dokonca požiadavky čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) ani nevyžadujú v občianskoprávných veciach existenciu inštitútu dovolania. Na druhej strane však pokiaľ takýto inštitút vnútroštátna právna úprava pozná, musia byť aj v tejto súvislosti dodržané a rešpektované garancie spravodlivého procesu v zmysle čl. 6 dohovoru (ESLP HUDOC na <http://www.echr.coe.int/>, napr. rozhodnutie senátu z 19. 12. 1997 Brualla Gómez de la Torre proti Španielsku č. 26737/95, § 33 in fine). Tu je vhodné pripomenúť, že úspešnosť sťažnosti na Európskom súde pre ľudské práva okrem iného predpokladá aj vyčerpanie účinných prostriedkov nápravy, kde bezpochyby patrí aj dovolanie. Požiadavky, ktoré by účinný

prostriedok nápravy mal spĺňať, sú (a) prístupnosť, (b) adekvátnosť a (c) praktická účinnosť (K tomu pozri napríklad Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 192.). Ak považujeme dovolanie za účinný prostriedok nápravy, tak je jednoznačne úlohou najvyššieho súdu, aby jeho účinnosť bola praktická, a nie iluzórna.

12. Najvyšší súd uviedol, že dovolatelia nevymedzili dovolacie dôvody spôsobom uvedeným v § 431 až § 435 CSP. K § 431 (označenie vady konania) je potrebné uviesť, že sťažovatelia neboli povinní vymedzovať dovolací dôvod spôsobom podľa § 431 CSP, pretože uvedené ustanovenie predpokladá dovolanie podľa § 420 CSP (pre vady konania), pričom sťažovatelia podali dovolanie pre nesprávne právne posúdenie veci (§421 CSP). K § 432 CSP odkazujem na bod 9 tohto stanoviska. K § 433 CSP (neprípustnosť vymedzenia dovolacieho dôvodu len s odkazom na podania pred súdom prvej inštancie a odvolacím súdom) poukazujem na to, že sťažovatelia v dovolaní argumentačne nezávisle od skorších svojich podaní vymedzili dovolací dôvod. K § 434 CSP (možnosť zmeny dovolacích dôvodov len do uplynutia lehoty na podanie dovolania) uvádzam, že sťažovatelia vymedzili dovolací dôvod (nesprávne právne posúdenie veci) včas, a to do uplynutia lehoty na podanie dovolania. K § 435 CSP (zásadná neprípustnosť uplatnenia nových prostriedkov útoku v dovolaní) poukazujem na to, že sťažovatelia neuplatnili v dovolaní nové prostriedky procesného útoku.

13. Uvedené závery najvyššieho súdu k dovolaniu s poukazom na ustanovenia § 431 až § 435 CSP sú vzhľadom na už uvedené arbitrárne.

14. Za opísaných okolností ústavná sťažnosť založená *i.a.* na porušení práva sťažovateľov na prístup k dovolaciemu súdu bola väčšinou senátu označená ako zjavne neopodstatnená, čo v judikatúre ústavného súdu znamená, že neexistovala žiadna možnosť porušenia základného práva, reálnosť ktorej by mohla byť posúdená po prijatí veci (porov. IV. ÚS 92/04, III. ÚS 168/05, II. ÚS 172/2011, I. ÚS 143/2014).

15. V rámci tohto odlišného stanoviska mojím cieľom nie je (a ani nemôže byť) riešenie otázky ochrany vlastníckeho práva sťažovateľov, a teda ani otázky dôvodnosti žaloby. Rovnako zo strany ústavného súdu neprichodí argumentačne nahrádzať závery najvyššieho súdu, keďže je to práve najvyšší súd, ktorý podľa stabilizovanej judikatúry posudzuje prípustnosť dovolania (II. ÚS 324/2010, II. ÚS 410/2016, II. ÚS 255/2018). Ak však závery najvyššieho súdu sú zjavne neodôvodnené, dokonca v rozpore s vlastnými teoretickými východiskami, a súčasne sa tým znemožní dovolateľovi prístup k dovolaciemu súdu, zasiahne sa tým do základného práva na súdnu ochranu a práva na spravodlivý proces.

16. Prílišný formalizmus pri posudzovaní úkonov účastníkov občianskeho súdneho konania a nadmerný tlak na dopĺňanie takých náležitostí do procesných úkonov účastníkov, ktoré nemajú oporu v zákone, idú nad rámec zákona alebo nemajú základný význam pre ochranu zákonnosti, nie sú v súlade s ústavnými princípmi spravodlivého procesu (IV. ÚS 1/02, I. ÚS 120/09). V zmysle svojej judikatúry považuje ústavný súd za protiústavné aj arbitrárne tie rozhodnutia, ktorých odôvodnenie je úplne odchylné od veci samej alebo aj extrémne nelogické so zreteľom na preukázané skutkové a právne skutočnosti (IV. ÚS 150/03, I. ÚS 301/06).

17. Spory medzi vlastníkami pozemkov a vlastníkami vecí na nich umiestnených (prípadne nad nimi alebo pod nimi) vôbec nie sú ojedinelé a aj sťažovateľmi označené rozhodnutie je potvrdením existujúcej rozhodovacej praxe najvyššieho súdu v obdobnom vzťahu. Isteže nemusí ísť o identický skutkový stav ako v predmetnej veci vrátane otázky osadenia potrubia, no práve najvyšší súd nemal žiadnu prekážku, aby judikáтуру posunul so zreteľom na okolnosti prípadu sťažovateľov (ich minimálne konkludentný súhlas s osadením potrubia, omyl pri osadzovaní potrubia a iné) ako vlastníkov dotknutého pozemku a žalovaného ako osoby využívajúcej potrubie na pozemku sťažovateľov.

18. Zákon nemôže byť natoľko kazuistický, aby postihol všetky rozmanitosti života. Aj z tohto dôvodu je dôležitá zjednocovacia úloha najvyššieho súdu, ktorý má

v rámci dovolacieho konania exkluzívnu možnosť ovplyvniť rozhodovacie trendy súdov nižších inštancií v obdobných veciach. Ak žalovaný nemá mať pasívnu legitímáciu, a teda nulový vzťah k hmotnému právu dopadajúcemu na ním využívané potrubie na cudzom pozemku, potom sa v zmysle záverov krajského súdu môžu v neistote ocitnúť aj iní vlastníci pozemkov, na ktorých budú umiestnené neželané veci. Ich vlastníci totiž môžu argumentovať obdobne ako v dotknutej veci, a to tak, že oni dané veci na cudzí pozemok neumiestnili. Vyhľadávanie osôb, ktoré umiestnili veci na cudzích pozemkoch, môže byť náročné až nemožné (v predmetnej veci jeden z osadzovateľov potrubia má byť už zosnulý).

19. Tým, že sa k cudziemu potrubiu na pozemku sťažovateľov nedefinoval hmotnoprávny vzťah, sťažovatelia dôvodne poukazujú na stav právnej neistoty (čo ďalej s neželaným potrubím), čo nie je želaný záver súdneho konania. Je potrebné si uvedomiť, že súdny spor sa zastavil na procesnej otázke, no skutočný problém trvá ďalej.

20. Sťažovatelia z konkrétnych (skutkových aj právnych) dôvodov tvrdia, že spor je evidentne nesprávne rozhodnutý, najvyšší súd im na to odpovedá, že v dovolaní neuviedli správny dovolací dôvod, resp. ho neformulovali podľa predstáv najvyššieho súdu. V tomto treba vidieť materiu sporu v posúdení zásahu do základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru. Výsledok sporu bol totiž závislý na ústavno-konformnom výklade pripustenia dovolacieho prieskumu. Objektivita a spravodlivosť rozhodovacieho procesu ako determinanty rešpektu k základnému právu na súdnu ochranu (napr. I. ÚS 211/2012, III. ÚS 90/2015) vyžadovali v predmetnej veci od najvyššieho súdu upustiť od striktne formalistického prístupu k hodnoteniu dovolania sťažovateľov. Úlohou súdov je pochopiť účastníka konania, a nie stanoviť také procesné očakávania, ktoré je vcelku obtiažne (niekedy až nemožné) naplniť. Z podaní sťažovateľov bolo a je úplne zrejmé, čoho sa domáhali a čo žiadali. Zo strany najvyššieho súdu teda nebolo potrebné extenzívne bádanie implicitnej argumentácie, ale postačovala jednoduchá empatia.

21. Poukazujem na odôvodnenie zjednocujúceho stanoviska PLz. ÚS 1/2018 z 25. apríla 2018, v ktorom ústavný súd uviedol, že prvoradou podmienkou dostupnosti práva na súdnu ochranu je také správanie súdu, pri ktorom sa zdrží akejkol'vek svojej činnosti, ktorou by oprávnenej osobe bez právneho dôvodu sťažoval či dokonca maril možnosť konať pred súdom v medziach platného právneho poriadku uplatňovať svoje hmotné aj procesné práva (Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Bratislava : C. H. Beck, 2015. s. 855, cit. v PLz. ÚS 1/2018).

22. Právo na prístup k súdu je nevyhnutnou, imanentnou súčasťou práva na spravodlivý proces a tvorí jeho esenciálny prvok [sp. zn. III. ÚS 875/2016 a rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Golder proti Spojenému kráľovstvu z 21. 2. 1975, sťažnosť č. 4451/70, body 35 – 36]. Právo na prístup k súdu nemá absolútny charakter a môže podliehať obmedzeniam zo strany štátu. Pri stanovení obmedzení požíva štát určitú mieru voľnej úvahy. Právo na prístup k súdu však nemožno obmedziť takým spôsobom alebo do takej miery, že to naruší samotnú podstatu daného práva.

23. Na tomto mieste je vhodné doplniť aj skoršiu judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá predurčuje už uvedený prístup najvyšších súdnych autorít k ochrane základných práv. Podľa nej pri interpretácii a aplikácii práv zaručených dohovorom je treba „usilovať o jeho najvhodnejšiu interpretáciu, aby sa dosiahol cieľ a realizoval predmet tejto zmluvy” (Wemhoff proti Nemecku z 27. 6. 1968, sťažnosť č. 2122/64, bod A. 8), teda aby boli zaručené „nie teoretické a iluzórne práva, ale práva konkrétne a účinné” (Airey proti Írsku, z 9. 10. 1979, sťažnosť č. 6289/73, bod II. 24).

24. Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti uprednostňuje materiálne poňatie právneho štátu, ktoré spočíva okrem iného na interpretácii právnych predpisov z hľadiska ich účelu a zmyslu, pričom pri riešení (rozhodovaní) konkrétnych prípadov sa nesmie opomínať, že prijaté riešenie (rozhodnutie) musí byť akceptovateľné

aj z hľadiska všeobecne ponímanej spravodlivosti (m. m. IV. ÚS 1/07, IV. ÚS 75/08, I. ÚS 57/07, I. ÚS 82/07, IV. ÚS 182/07).

25. Najvyšší súd preto nemohol v prospech procesného odmietnutia dovolania efektívne argumentovať podľa jeho názoru nedostatočne označeným dovolacím dôvodom (formalizmom), pretože sťažovateľom tým cez zablokovanie prístupu k súdu zároveň odoprel prístup k spravodlivosti. Od najvyššieho súdu totiž každý jeden účastník konania očakáva záujem problém riešiť, tohto sa ale sťažovatelia (aj napriek tomu, že všetko čo sa po nich žiadalo, splnili) nedočkali.

26. Vychádzajúc z uvedených skutočností, dospel som k záveru, že napadnutým uznesením najvyššieho súdu s mimoriadne reštriktívnym prístupom k posudzovaniu prípustnosti dovolania a otázke vymedzenia dovolacieho dôvodu mohlo dôjsť k porušeniu základného práva sťažovateľov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a ich práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, čo si vyžadovalo nie odmietnutie ústavnej sťažnosti, ale jej prijatie na meritórne posúdenie veci.

V Košiciach 7. júla 2020

Peter Straka
sudca